

ONTWIKKELINGEN IN DE BALTISCHE REGIO

Door Victor A.C. Remouchamps. Luitenant kolonel der Artillerie (rtd) en

Charlef Brantz, Kolonel der Infanterie (HVM rtd.)

Politiek en militair analisten.

Inleiding.

NATO heeft op de 30ste zitting van staatshoofden en regeringsleiders een aantal belangrijke besluiten genomen over de versterking van de Noordoost flank van het Alliantie grondgebied. Besluiten die aan het gros van de media blijkbaar voorbij is gegaan, gezien de centimeters en minuten die werden besteed aan vier pubers die stiekem de belangrijkste NATO sponsor belachelijk wilden maken. Hoewel details van die besluiten nog niet openbaar gemaakt zijn, blijkt het Kremlin het veronderstelde effect van die besluiten zeer serieus te nemen. Of de stevige kritiek van de Russische president voor de bühne is dan wel de gelegenheid wil benutten om Belarus opnieuw de duimschroeven aan te draaien, zullen de ontwikkelingen binnen en buiten Rusland in de nabije toekomst kunnen bevestigen.

Druk op aan Belarus grenzende lidstaten.

Een aantal incidenten heeft in de achterliggende jaren bevestigd dat Moskou de Baltische Zee als een Russische binnensee beschouwd en NATO operaties in de Oostzee niet zonder meer duldt. Incidenten rond oorlogsbodems en verkenningsvliegtuigen hebben Zweden en Finland ook doen inzien, dat lid zijn van een sterke verdragsorganisatie geen verkeerde stap is. Nochtans blijken de ontwikkelingen in de Oostzee nog niet ernstig genoeg te zijn om in die twee landen middels een referendum de bevolking hun mening over een NATO lidmaatschap te vragen. Wellicht dat een agressieve actie richting de Baltische staten of een poging om het bezette deel van de Oekraïne verder uit te breiden, de regeringen van die twee landen over de streep trekt.

ZAPAD 2017 heeft een aanwijzing gegeven van de kompasrichting die Moskou geschoten heeft om (een van) de Baltische staten weer onder de veiligheidsparaplu van Moskou te brengen. Poetin c.s. hebben duidelijk gemaakt dat naast de Baltische Zee, Belarus, Kaliningrad en de Suwalki doorgang sleutelrollen spelen, maar het is rond ZAPAD 2017 ook helder geworden dat de president van Belarus niet van plan is om voetstoots aan de eisen van Poetin te voldoen.

Minsk had voor de start van ZAPAD de buitenwereld meermaals duidelijk gemaakt dat Belarus geen verlengstuk is van het Russische Militaire District Centrum. Wellicht ten overvloede had Lukashenko benadrukt dat alle eenheden van de oefenende Russische Krijgsmacht na het einde van ZAPAD 2017 naar

hun thuisbases zouden terugkeren. Het frequent accentueren dat er geen enkele Russische militaire eenheid op Belarus grondgebied zou blijven, leek na de herhaaldelijk weigering van Minsk om een permanente Russische militaire basis op Belarus grondgebied van de grond te trekken, opnieuw een helder signaal dat de relatie tussen de twee broederlanden was bekoeld. Minsk leek op het punt te staan om de in 1996 afgekondigde Unie tussen Minsk en Moskou¹ op te blazen. Leek, want Minsk gaf Moskou wel toestemming om in de Ostrovets regio een in volume en gevechtskracht beperkt garnizoen te stationeren om de in aanbouw zijnde kerncentrale te beschermen. Hoewel het Ostrovets garnizoen voor Moskou een uitstekende mogelijkheid was en nog steeds is om zijn militaire aanwezigheid te versterken, ontbreekt informatie of die verwachte versterking al gematerialiseerd is. De informatie dat het personeel van het Ostrovets garnizoen deel uitmaakte van de Nationale Garde van Sint Petersburg, was de belangrijkste reden om een nader NATO onderzoek te starten. Resultaten van dat onderzoek bevinden zich nog in de pijlpijn van het NATO hoofdkwartier. Die militairen vallen formeel niet onder het gezag van het Russische Ministerie van Defensie en dus was de uitspraak dat *“alle Russische militaire eenheden weer terug zijn naar hun garnizoenslocaties”* niet in strijd met een eventuele versterking van Ostrovets garnizoen.

Die voortdurende onduidelijkheid rond de Minsk-Moskou relatie, de kwetsbaarheid van de aanvoer van NATO versterkingen door Suwalki doorgang en Oostzee naderingen zijn belangrijke redenen om de permanente bescherming van NATO belangen in het algemeen en de aan Belarus grenzende NATO lidstaten te versterken met het doel de immer voortschrijdende politieke en militaire druk op deze regio te verminderen. Brussel en Mons willen vermijden dat (een van) de Baltische staten geconfronteerd kan worden met een Krim en een Donbas scenario.

Het Baltische Scenario.

Essentiële regio's en Belarus als lanceerplatform.

In het artikel *“Hoe de Baltische regio gedestabiliseerd kan worden”* uit 2017 is uitgelegd hoe de Baltische regio door hybride instrumenten gedestabiliseerd kan worden. De volgende stap is een militaire operatie op verzoek van verontruste Russische etnische entiteiten in een of meerdere Baltische staten. Net als bij de Krim en Donbas operaties zijn verrassing en snelheid

essentiële randvoorwaarden en ZAPAD 2017 en diverse in de Oostzee gehouden maritieme oefeningen hebben een aanwijzing gegeven hoe Moskou denkt een eventuele operatie op de Baltische staten uit te voeren.

De Baltische zee is om drie redenen belangrijk voor Moskou. Primair door de militaire en commerciële routes naar Atlantische Oceaan en Noordzee en de West-Europese industrie gebieden en havens v.v. Secundair: omdat die in operationele zin de noordelijke flank van het Russische Centrale Front vormt en ten slotte omdat de scheepswerven in Sint Petersburg waar de grootste oppervlakte en onderwater schepen zijn gebouwd en worden onderhouden, belangrijk zijn voor de Russische maritieme component. Het is duidelijk dat uit commercieel en operationeel oogpunt de Oostzee voor Moskou essentieel is en te allen tijde voorkomen moet worden dat deze regio in NATO handen komt.

In de eerste fase zal Moskou zich daarom concentreren op het afsluiten van Oostzee naderingen en Suwalki doorgang. Daarin spelen de vermeerstering van de eilanden Gotland (Zweden), Åland (Finland) en Bornland (Denemarken) en een meerdimensionale bezetting van de schouders van de Suwalki doorgang in Kaliningrad en Belarus, sleutelrollen. Na de inname van die drie eilanden zullen Iskander, Bastion-P en S-400 raketsystemen ontplooid worden om de naderingen naar de Oostzee voor NATO gevechtskracht af te sluiten. Wat de Suwalki doorgang betreft, heeft het scenario van ZAPAD 2017 bevestigd dat het niet blijft bij het sluiten van de doorgang en bezetting van (een deel van) het Poolse kustgebied. De volgende stap zal zijn om de afsluiting van de Deense doorgangen en amfibische operaties op de Baltische kustgebieden te ondersteunen. In hoeverre de genoemde operatie gelijktijdig, volgtijdelijk, geharmoniseerd en/of gesynchroniseerd uitgevoerd zullen worden zal mede afhankelijk zijn van politieke situatie en reacties uit Washington, Brussel en Mons.

Dat de bovenstaande versimpelde beschrijving van het Baltische scenario geen hersenspinsel is van een paranoïde anti-Poetin denker, bewijst niet alleen het scenario van ZAPAD 2017, maar ook de versterking van de meerdimensionale gevechtskracht op de schouders van de Suwalki doorgang². De gevechtskracht in Kaliningrad is inmiddels vergelijkbaar met die van de Poolse grondcomponent. De vraag in hoeverre die gevechtskracht er inderdaad in slaagt om de taken in het opgestelde scenario effectief te kunnen uitvoeren is o.m. afhankelijk van de operationele inzetbaarheid van de Baltische vloot, die als belangrijkste taken het ondersteunen van maritieme en grondoperaties om afsluiting van de Deense en Suwalki doorgangen en het uitvoeren van amfibische landingsoperaties heeft. Mocht NATO er toch in slagen gevechtskracht de Oostzee binnen te kruien dan zal hen door de ontplooide raket systemen het leven zodanig zuur gemaakt kunnen worden dat meerdimensionale amfibische operaties op de kusten van de Baltische staten niet doorkruist worden³.

Die vloot gestationeerd in Baltiesjk (het voormalige Pillau in Pruisen) en Kronstadt (op Kotlin eiland 30 kilometer west van Sint Petersburg), wordt geconfronteerd met een inzetbaarheid uitdaging: de gevechtskracht wordt beïnvloed door stevige onderhoudsachterstanden en heeft slechts een haven die het hele jaar ijsvrij is en blijft. Door het uiteenvallen van het Warschau Pakt verloor Moskou andere open water havens in Litouwen, Letland en Estland en zou die havens maar al te graag weer terug willen hebben om de Oostzee het gewenste meerdimensionale⁴ speelterrein van de Russische krijgsmacht te maken.

Versterken van NATO gevechtskracht.

In 2018 besloot NATO om gevechtskracht te positioneren in de Baltische Staten en Polen. In voorgaande artikelen is uitgebreid op de waarde van die strijdmacht, die bestaat uit vier Multinationale Bataljons-sterke Gevechtsgroepen (BG), in termen van slagkracht en readiness ingegaan en is vastgesteld dat door het rotatie karakter van de grondcomponent de politieke waarde groter is dan de operationele. Vermoedelijk zijn de operationele planners in Brussel en Mons ook die mening toegedaan en hebben politici ervan kunnen overtuigen om meer vlees aan het militaire bot te hechten en een robuustere Enhanced Forward Presence (EFP) op de noordoostelijke flank te ontplooien. Die grotere robuustheid wordt vertaald in:

- Ontplooiing van een compleet legerkorps hoofdkwartier in Duitsland.
- Stationeren van een Amerikaanse pantserdivisie in Polen. De Poolse regering heeft zich garant gesteld voor de \$2 miljard die voor de bouw van het hoofdkwartier⁵ geraamd is.
- Ontplooiing van aanvullende BG bij oplopende spanning in de Pools-Baltische regio. De huidige gevechtskracht moet dan worden opgevoerd tot ten minste een gemechaniseerde brigade per Baltische natie⁶ en Polen, waardoor de gevechtskracht van de BG 's aanzienlijk vergroot zal kunnen worden.
- Het positioneren van een Amerikaanse brigade in Estland, Letland en Litouwen, zoals nu in Polen⁷.
- Het stationeren van aanvullende geleidewapen artillerie en grondgebonden luchtverdedigingseenheden in elk van de vier gastlanden.

Bij die plannen blijft het vermoedelijk niet. Er ligt een voorstel op de tafel van de North Atlantic Council (NAC) om ook de gevechtskracht van Reactie Strijdmachten op te waarderen en te brengen op een niveau van 40.000 man. Het Very High Readiness Joint Task Force van 5.000 man; bestaande uit vijf bataljons gesteund door Maritieme- en luchtmachteenheden zowel als Special Forces⁸ moet de speerpunt van de NATO speer worden. Voor het minimaliseren van de *closure rate*⁹ heeft de EU miljarden euro's ter beschikking gesteld om de infrastructuur van de EU partners te verbeteren.

In de regio heeft de NATO succesvol overleg gepleegd met de regionale partners; Zweden en Finland. Alhoewel Zweden geen lid is van de NATO alliantie, heeft de Zweedse regering toegestemd om maatregelen te treffen om de verdediging van haar kust en met name de eilanden Gotland¹⁰ en Öland te versterken. Het eiland Gotland dat begin jaren negentig gedemilitariseerd was¹¹ heeft inmiddels weer een militaire bezetting van een bataljon minus en de plannen zijn ver gevorderd om de verdediging van het eiland verder te versterken. Daarbij zal nauw met buurman Finland worden samengewerkt¹².

De in het voorjaar gehouden oefening BALTOPS 2019, een meerdimensionale maritiem georiënteerde meerweekse oefening onder leiding van Commandant US 2 Fleet; Admiraal Lewis, waar 18 nationaliteiten (inb. de Baltische staten, Zweden en Finland) aan deelnamen, moet Moskou duidelijk hebben gemaakt dat Moskou de Baltische Zee niet als zijn bezit kan en moet beschouwen. Het scenario van de oefening was geconcentreerd op het openhouden van de Deense doorgangen en het handhaven van de Baltische zee als neutraal gebied. Zo werden voor de eerste keer in de geschiedenis van NATO in het oosten en westen

van de Baltische Zee meerdimensionale amfibische landingsoperatie gehouden. Verder markeerde het scenario *anti-mijn warfare*, *Hellfire* schietoefeningen en het testen van de interoperabiliteit in theorie en in de praktijk. Admiraal Lewis vatte de oefening als volgt samen:

The end state of the exercise is to build readiness...that readiness shows a cohesion in NATO and our allies and partners. It shows unity and commitment to security globally, not just in the Baltic.

Rumoer in de burelen van het Kremlin

Het is duidelijk dat door het nemen van deze maatregelen de NAC hoopt Poetin duidelijk te maken dat een greep naar een van de Baltische staten een dure grap kan worden. Ondanks de tijdruimte factoren die nog steeds in het voordeel van Moskou.¹³ zijn, zullen Poetin c.s. ongetwijfeld hun stem verheffen en verwijzend naar de inhoud van de NATO Russia Founding Act (NRFA) van 1997, protesteren tegen het agressieve karakter van de maatregelen en plannen. Gelet op de maatregelen die Moskou in Belarus, het eigen grensgebied met een van de Baltische staten en vooral in Kaliningrad in de achterliggende jaren heeft getroffen, is dat amper een geloofwaardig argument. Maar dat weten ze in het Kremlin en omgeving ook.

Het is interessant om de ontwikkelingen in Minsk e.o. te volgen. Voert Poetin de druk op Lukashenko weer op om een luchtmacht basis te krijgen op Belarus grondgebied, om de kleine strijdmacht in Ostrovets aanzienlijk uit te breiden en het in 1995 broederverbond nieuw leven in te blazen?

Het is door de verwickelingen in Syrië rustig gebleven in de Baltische regio. We zullen zien wat 2020 brengt.

-
- ¹De Unie van Rusland en Belarus (Russische: Союз России и Белоруссии [СРБ]; *Sojoez Rossii i Beloroessii* [SRB]), kortweg omschreven als Uniestaat, is een supranationale entiteit tussen Rusland en Belarus.
- ² Naast het plaatsen van de Grond-grond geleide wapensystemen ISKANDER-K met een reikwijdte van 500 kilometer die met een nucleaire kop kunnen worden uitgerust, heeft Rusland in Kaliningrad het anti-schip geleide wapensysteem BASTION⁻P geïntroduceerd, uitgerust met ONIKS anti-schip geleide wapens met een reikwijdte van 300 kilometer (wanneer uitgerust met vliegende radar platformen) en het grond-lucht geleide wapensysteem S- 400 geplaatst met een operationele reikwijdte tussen de 200 en 400 kilometer. (afhankelijk van de vlieghoogte van een platform) Bovendien zijn in Kaliningrad aanvullende "PANTSIR"- en de wat oudere S300 luchtverdedigingen eenheden gestationeerd. De Baltische Vloot heeft haar schepen uitgerust met KALIBRE kruisvluchtwapens die een anti-schip en een anti-gronddoel capaciteit hebben. Bovendien hebben eenheden in het Militaire District Noord, de beschikking over organieke luchtverdedigingen eenheden uitgerust met de TOR (SA 15) voor de korte en de in fameuze BUK (SA-11) voor de middellange afstand. Tevens staat een groot aantal artillerie-eenheden ter beschikking zoals de raket-artilleriesystemen SMERCH met een bereik van 90 kilometer.
- ³ *Anti Access/Area Denial* (A2/AD) vermogen waarbij Anti-access (A2) refereert aan het vermogen om een tegenstander de toegang te ontzeggen tot een regio (bijvoorbeeld lucht-of scheepsplatformen). *Area Denial* refereert aan het vermogen om een verblijf in zulk een regio zo gevaarlijk mogelijk te maken.
- ⁴ Vier: grond, lucht, maritieme en virtuele of cyberspace dimensie. Vijf als de maritieme dimensie opgedeeld in een oppervlakte en onderwater dimensie dan wel als de luchtdimensie wordt aangevuld met een "aerospace" dimensie.
- ⁵ Het hoofdkwartier zal "*Camp Trump*" worden genoemd.
- ⁶ Een van de aanbevelingen uit de studie van de RAND Corporation van 2016.
- ⁷ De plannen zullen worden betaald uit het European Defense Initiative (EDI) waarbij de Amerikanen sinds 2015 al een extra \$10 miljard hebben geïnvesteerd, gevolgd door een aanvulling van \$6,5 miljard aan investeringen in 2019. Criticasters die Amerika's loyaliteit in twijfel trekken worden op een pijnlijke wijze gelogenstraft. Het National Defense Strategy uit 2018, bekrachtigd door president Trump, beschouwt Rusland nog steeds als een van de dreigings prioriteiten voor de Verenigde Staten en geeft de Amerikaanse strijdkrachten de opdracht om maatregelen te nemen teneinde "*Russisch adventurisme*" het hoofd te bieden en een sterk en vrij Europa te garanderen.
- ⁸ NATO ontwikkelt plannen om een *Response Force* op te richten die bestaat uit 30 eenheden van brigade-grootte, 30 squadrons gevechtsvliegtuigen, 30 Maritieme eenheden. De RF moet binnen 30 dagen gevechtsgereed zijn.
- ⁹ Tijd tussen ontvangst van de opdracht, readiness, verplaatsing naar missiegebied en beslissend ingrijpen in het gevecht.
- ¹⁰ Gotland ligt hemelbreed 90 kilometer vanaf het Zweedse vasteland, 130 kilometer vanaf Letland en 248 kilometer vanaf de Kaliningrad enclave.
- ¹¹ Gotland huisvestte op het hoogtepunt van de Koude Oorlog een gemechaniseerde divisie op het eiland.
- ¹² De oefening *Aurora* in 2017 liet als deel van het scenario een dergelijke component zien.
- ¹³ Rusland is in geval van een confrontatie in het voordeel omdat Rusland de tijd-ruimte factoren zal uitbuiten. Een RAND onderzoek geeft aan dat in de huidige situatie Rusland de drie Baltische landen binnen zestig uur kan overrompelen.